

Međunarodna znanstvena konferencija "Migracije i etničnost na početku 21. stoljeća", Zagreb, 26. veljače 2015.

Emil Heršak

Katedra antropologije, Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

O ČASOPISU *MIGRACIJSKE (I ETNIČKE) TEME*

Što točno reći o časopisu i o mojoj ulozi?

Kada ga je prof. dr. Milan Mesić (1948 –) pokrenuo, imali smo priliku, u to vrijeme razvijati nešto osobito, predstaviti naše znanstvene rezultate u odnosu na migracije, i isto pojačati veze, preko časopisa, s vanjskim odnosno inozemnim kolegama. Načini razvitka časopisa tada, vjerojatno općenito u svijetu, bili su razmjerno fluidni, i nije postojala neka osobita potreba da bi časopis morao imati temelj preko nekih sekundarnih revija...

Međutim, da bi se časopis najbolje plasirao, razmotrili smo neke druge primjere. U tom početnom kontekstu, talijanski primjer *Studi emigrazione* usmjerio je našu "jezičnu" politiku.

Studi emigrazione, objavljivao je članke – razumije se – pretežno na talijanskom, ali i na raznim drugim jezicima, što je bilo vezano za relevantna migracijska područja (recimo, radovi o migraciji u Južnoj Americi bili bi objavljeni često na španjolskom, iako i na talijanskom, ukoliko bi se tematika odnosila na talijansko doseljništvo). Mnogi drugi časopisi tada su bili jednojezični ili katkad dvojezični. *Migracijske teme* tada su usvojile malo drukčiji, ali donekle sličan "jezični" model: radovi su se objavljivali pretežno na hrvatskom, ali također se predviđela mogućnost objavljivanja na drugim službenim republičkim jezicima u bivšoj državi, i također na tzv. svjetskim jezicima (prema definiciji OUN-a). Bilo je zato članaka, osim na hrvatskom, također na srpskom, slovenskom, makedonskom, i na engleskom, francuskom i ruskom. I taj motiv, donekle, bio je prikazan na koricama časopisa.

Jezici, dakako, imaju različite komunikacijske i izražajne funkcije u znanosti, i raznolikost, ovisno o kontekstu i tematici može se smatrati pozitivnim. Ali neovisno o jeziku članaka, ključni su i sažetci.

Tzv. "apstrakti" na početku tekstova, imaju – recimo – najveću funkciju za bibliotekare, i za slične opće klasifikacije tematika. S druge strane, sažetci na drugim jezicima, na kraju članaka, mogu doista prenijeti ključne sadržaje i nalaze ljudima koji možda ne znaju jezik na kojem su ti članci napisani.

Jedan časopis, arheološki, koji sam pronašao u Poljskoj, dok sam bio nakratko u Krakovu prije mnogo godina poslužit će mi kao motiv za razlikovanje apstraktuma od sažetka, nakon što sam postao glavni urednik. U tom poljskom časopisu postojao je jedan vrlo zgodan tekst (barem za mene), s golemim sažetkom na kraju (na engleskom i ruskom); i premda sam više-manje mogao dešifrirati poljski, ti veliki sažetci pomogli su mi da sve glavne točke shvatim – i ako sam htio nešto dodatno doznati mogao sam poslije fokusirati na poljski izvornik. I tako sam uveo "pravilo" da "apstraktum" na jeziku članka bude što kraći, dok sažetak na kraju mora točno iznijeti sve glavne spoznaje ili informacije, i to na nekom svjetskom jeziku, i također na jeziku koji je relevantan za temu (svjetski ili ne svjetski).

Primjerice, kada je časopis *Migracijske teme* jednom objavio pregled eurazijskih etničkih procesa, i ugledni je kanadski sinolog Edwin Pulleyblank (1922–2013) napisao na engleskom pregledni tekst o narodima uz sjevernu kinesku granicu, slijedio je dugi sažetak na hrvatskom (što je logično), ali i na kineskom. Ne znam jesu li tada u Hrvatskoj postojali časopisi koji su ikada objavili sažetak na kineskom. Za stručnjake koji se bave kineskim tematikama, kineski je *lingua franca*, i za one koje se zanimaju za velik dio Južne Amerike, španjolski ima tu ulogu, za velik dio Afrike francuski je ključan, itd.

No ta koncepcija je zbog nekih promjena poslije moga uredništva morala je biti napuštena; apstrakti i sažetci postali su opet isti, i na kraju su se sažetci hrvatskih radova sveli samo na engleske, i ne na dvije kao nekada. Bio je to rezultat nove znanstvene politike, koje se sve više povezivala s angloameričkim modelima, i na kraju se za status časopisa u RH-a sve više tražilo da ulaze u CC ili u tzv. "Mrežu znanosti"... Srećom to nije još potpuno, ali ipak već znatno utječe na autore, i povratno otežava da se časopisi razvijaju uz udarne autore prema većem priznanju.

S tim u vezi, kada sam svojedobno kao urednik pokušao uvrstiti *Migracijske teme* u CC, doznao sam za vrlo čudne kriterije. Dobio sam odgovor da naši autori nisu dovoljno citirani, navodno, ali isto sam vidio da gotovo nijedan ključan časopis iz naše tadašnje problematike nije se nalazio u CC-u: niti *Studi migrazioni*, niti REMI (= *Revue européenne des migrations internationales*), koja je nastala u istoj godini kao i *Migracijske teme*, niti ruski časopis *Этническое обозрение*, koji je imao vrlo dugu tradiciju...

Malo poslije, nakon mnogih godina kao urednik, odlučio sam tu funkciju konačno prepuštiti nekom drugom. Predugo sam bio u toj ulozi. No sada kada razmišljam o pokušajima koje su bile pokrenute, mislim da su neki bili doista važni.

Potkraj 1989., dok je Milan Mesić bio glavni urednik i ja pomoćni urednik, dogovorili smo, u suradnji s hrvatskim i slovenskim etnološkim društvom, objaviti poseban broj *Migracijske teme*, s podnaslovom "Teorije etnosa – naši dometi". Dunja Rihtman-Auguštin (1926–2002) napisala je predgovor. (Ja sam u tom broju uključio jedan moj tekst). I nakon toga, IMIN i *Migracijske teme* sve su se više bavile također etničkim tematikama koje su postale sve važnije (IMIN je održao i skupove s etničkim tematikama i nastale su i posebne knjige). Prijašnja radna migracija već je zastala – ali etnička tematika trebala je nove analize... Konačan cilj, dakako, bit će i shvaćanje različitih naroda koji se sve više povezuju... i koji trebaju jedni druge sve više poštivati...

I jasno, sažetci su tada opet poprimili simboličke važnosti: ako netko piše o Romima, bez obzira na jezik na kojemu piše, neka na kraju stavi sažetak na romskom. *Migracijske teme*, primjerice, imale su vjerojatno jedini primjer kada na kraju jednog engleskog teksta o Polineziji, uz hrvatski sažetak, stavljen i sažetak na maorskom...

Korice knjige su se dotada već promijenila. Hrvatska se kao samostalna zemlja, izvan Jugoslavije sada trebala usmjeriti šire: i te korice uključile su primjere različitih jezika iz bivše države, ali i mnoštvo drugih, i također povijesnih slika (sumerski i egipatski tekst).

I što reći na kraju.

Pretpostavljam da bi ubuduće za većinu časopisa u nas i u svijetu trebalo sve više stavljati naglasak na računalne (pdf-ovske) internetske verzije, iako treba ostati i mali broj tiskanih izdanja za ključne biblioteke. To će smanjiti troškove, ali isto omogućiti nove načine prevođenja, izravno i često posredno. Lijepo je da su danas svi tekstovi iz *Migracijskih – odnosno Migracijskih i etničkih tema* danas dostupni preko "hrčka", no mislim tu o budućem načinu objavljivanja novih brojeva. Zapravo, za posredničko prevođenje postoji već danas jedan slavenski zonalni program na kojemu i ja radim (u sklopu svog programa Antropologije budućnosti), koji bi omogućio da članak na hrvatskom pročitati, hipotetski oko 400 milijardi ljudi. I postoji i jedan romanski zonalni program, koji se može povezati sa slavenskim, pa bi taj broj onda narastao znatno iznad jedne milijarde.

Nažalost, engleski zbog svoje sintaktičke strukture teško može funkcionirati kao posrednički modus. Mora se učiti zasebno od početka, u prosjeku preko 10 godina... i bez obzira na neke možda trgovačko-poslovne koristi u današnje vrijeme. Ipak u znanosti dolazi do pojave, koju je Jack London (1876–1916) opisao prije više od 100 godina: "Too much English" (*Woman's Home Companion*, travanj 1909).

I štoviše, kao što je jedan američki autor (Bob Seidensticker, 1957–) naglasio u svojoj knjizi "Pretjeranosti o budućnosti" (*Future Hype*. San Francisco, 2006), novih ideja je sve manje i manje, i premda smo bili u stanju doći na Mjesec 1969., danas više nismo.

Hvala Vam! EH